

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ВІГЕР СТЕПАН ОЛЕГОВИЧ

Допускається до захисту:

В.о. завідувача кафедри
журналістики та
соціальних комунікацій,
кандидат філософських
наук, доцент

К.М. Родигін

«___» _____ 20__ р.

**ІНТЕРНЕТ-МЕМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ СПРОТИВУ В СУЧАСНІЙ
ПОЛІТИЧНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 061 «Журналістика»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:

Н.О. Стеблина, професор кафедри
журналістики та соціальних комунікацій,
д.політ.н., к.н. із соц. ком., професор

Оцінка: _____ / _____ / _____

Голова ЕК: _____

Вінниця 2024

АНОТАЦІЯ

Вігер С.О. Інтернет-меми як інструмент інформаційного спротиву в сучасній політичній культурі України. Спеціальність 061 «Журналістика», Освітня програма «Політична журналістика». Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2024.

Дослідження присвячено визначенню особливостей політичних інтернет-мемів, об'єктами яких стають політичні актори, в умовах повномасштабної російсько-української війни.

Мета дослідження – визначення функцій та ролі політичних інтернет-мемів в умовах повномасштабної російсько-української війни.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження було використано актантну модель Греймаса для виокремлення структурних елементів розглянутих інтернет-мемів.

Наукова новизна полягає у визначення категорій інтернет-мемів, об'єктами яких стають політичні актори та виокремлення особливостей інтернет-мемів в цих категоріях.

Перелік ключових слів: інтернет-мем, політичний актор, інформаційна війна, актантна модель, суспільна рефлексія, адресант, сюжет.

ABSTRACT

Vihor S.O. Internet memes as a tool of information opposition in the current political culture of Ukraine. Specialty 061 «Journalism», Educational program «Political journalism». Vasyl' Stus Donetsk National University, 2024.

The study is dedicated to identifying the peculiarities of political Internet memes, the objects of which are political actors, in the minds of a large-scale Russian-Ukrainian war.

The purpose of the study is to determine the social value and functions of Internet memes, the objects of which are political actors, in the context of the information war against the Russian Federation.

Research methods. To achieve the goal of the study, Greimas's actant model was used to identify the structural elements of the considered internet memes.

The scientific novelty consists in defining the categories of Internet memes, the objects of which are political actors, and highlighting the features of Internet memes in these categories.

List of keywords: Internet meme, political actor, information war, actant model, social reflection, addressee, plot.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ МЕМУ ТА ІНТЕРНЕТ-МЕМУ.....	7
1.1. Термін «мем».....	7
1.2. Історія розвитку інтернет-мему.....	9
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІНТЕРНЕТ МЕМІВ, ОБ’ЄКТАМ ЯКИХ Є ПОЛІТИЧНІ АКТОРИ.....	15
2.1. Методологія аналізу політичних інтернет-мемів.....	15
2.2. Борис Джонсон – «друг».....	18
2.3. Валерій Залужний – «захисник».....	25
2.4. Володимир путін – «ворог».....	32
2.5. Інтернет-меми початку повномасштабного російського вторгнення....	40
РОЗДІЛ 3. ВИСНОВКИ АНАЛІЗУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ.....	44
3.1. Висновки аналізу політичних інтернет-мемів через актантну модель Греймаса.....	44
3.2. Тенденції розвитку та роль політичних інтернет-мемів в умовах повномасштабної російсько-української війни.....	47
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

ВСТУП

Актуальність. Після повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 року на новий рівень вийшла і інформаційна російсько-українська війна. Із стрімким розвитком соціальних мереж та інтернет культури зросла й популярність інтернет-мемів, які стають інструментом оперативної суспільної рефлексії українців та українок на певні події. В умовах повноцінної інформаційної війни проти держави-агресора інтернет-меми стали дієвим інструментом інформаційного спротиву. Вони застосовуються як для висміювання ворога та підняття бойового духу населення, так і для протистояння ворожій пропаганді шляхом її деконструкції та зведення до абсурду. Дослідження ролі сучасних політичних інтернет-мемів в інформаційному протистоянні доволі важливим та допоможе краще зрозуміти цінність, а інколи і небезпеку, наративів, що просувають за собою інтернет-меми.

Мета дослідження – визначення функцій та ролі політичних інтернет-мемів в умовах повномасштабної російсько-української війни

Завдання дослідження. Відповідно до поставленої мети планується виконати наступні завдання:

- Дослідити історію розвитку мему та інтернет-мему;
- Запропонувати методологію аналізу складових інтернет-мему;
- Виокремити категорії інтернет-мемів, об'єктами яких стають політичні актори;
- Визначити функції, які виконують політичні інтернет-меми в умовах інформаційної війни.

Об'єкт дослідження – інтернет-меми часів повномасштабної російсько-української війни, об'єктами яких стають політичні актори.

Предмет дослідження – використання політичних інтернет-мемів як інструмент інформаційного спротиву.

Виходячи з поставленої мети, завдань, визначених об'єкта та предмета дослідження, основною гіпотезою наукової роботи є:

Політичні інтернет-меми в умовах активної інформаційної війни виконують низку надважливих функцій та можуть бути використані, як інструмент інформаційного спротиву, деконструкції ворожої пропаганди та підтримки бойового духу суспільства в умовах тривалої війни.

Методи дослідження Для досягнення мети дослідження було використано актантну модель Греймаса для аналізу та виокремлення сюжетних складових інтернет-мемів, об'єктами яких ставали наступні політичні актори: колишній Прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон, Головнокомандувач Збройних Сил України Валерій Залужний та президент російської федерації володимир путін.

Наукова новизна полягає у визначення категорій інтернет-мемів, об'єктами яких стають політичні актори та виокремлення особливостей інтернет-мемів в цих категоріях.

Структура роботи. Загальний обсяг роботи становить 56 сторінок, з них 53 сторінок основного тексту. 28 рисунків. Список використаних джерел – 24.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІЯ МЕМУ ТА ІНТЕРНЕТ-МЕМУ

1.1 Термін «мем»: основні ідеї та концепції

Термін «мем» бере свій початок з біології. Батьком цього терміну прийнято вважати англійського еволюційного біолога Річарда Докінза, який вперше ввів його у своїй книзі 1976 року «The Selfish Gene» [2]. Про це пише і А.С. Рязанов у своїй роботі «Мем як комунікативна одиниця: синхронія та діахронія поняття» [17], і С.А.Шомова у статті «Політичний інтернет-мем: сутність, специфіка, різновиди» [24], а також на цьому твердженні базується Річарда Броді «Virus of the Mind: The New Science of the Meme» [1].

Проте, більш ранньою роботою, де згадується цей термін, хоч і з деякими морфологічними відмінностями, є книга німецького зоолога та еволюційного біолога Річарда Семона «Die Mneme» [6], створена у 1911 році. По суті, Річард Семон вводить термін «mneme» (далі – мнема) та стверджує, що він являє собою згадку про зовнішнє переживання. Мнема – це поняття, яке Семон використовував для феномену передачі інформації між поколіннями, аналогічно до генів

Головні ідеї концепції мнemi за Річардом Семоном включають наступне:

- Природний відбір мнем: Семон запропонував, що, так само як природний відбір діє на гени, природний відбір також може впливати на мнemi. Тобто, інформація, яка корисна для індивіда або виду, може бути збережена та передана через час завдяки властивостям мнем.
- Наслідуваність мнем: Поняття мнemi підкреслює ідею, що інформація може бути передана і накопичена в індивідів і поколіннях внаслідок навчання, культурного спадку та соціального обміну знань.
- Зберігання культурної інформації: Концепція мнemi допомагає в поясненні того, як соціальні та культурні знання та навички можуть зберігатися та розвиватися в суспільствах.

- Зв'язок із генами: Семон відзначив, що інформація, яку втілюють мнemi, може взаємодіяти з генетичною інформацією. Ця взаємодія може впливати на еволюцію виду, надаючи йому можливість адаптуватися до змін в середовищі.
- Пластичність та навчання: Концепція мнemi підкреслює важливість пластичності та навчання в еволюції. Це допомагає індивідам та видам адаптуватися до змін і виживати в різних середовищах.

Загалом, концепція мнemi вносить важливий внесок в розуміння того, як культурна та соціальна інформація може бути передана, збережена та вплинути на еволюцію живих організмів. Вона підкреслює важливість культурного спадку і навчання в еволюційному процесі та допомагає розуміти взаємодію між генетичною та культурною еволюцією.

У роботі Річарда Докінза «The Selfish Gene», яку вважають основою меметики – науки про еволюційні моделі передачі інформації, автор вводить вже знайомий нам термін «меме» (далі – мем). Проте, мем Річарда Докінза та мнema Річарда Семона мають схожі значення.

У книзі Докінза, термін «мем» визначається як інформаційна одиниця, що передається від особи до особи в процесі соціокультурного спадку. Мемми можуть бути будь-якими ідеями, концепціями, символами, патернами поведінки чи будь-якими іншими формами інформації, які люди передають один одному шляхом імітації, навчання чи реплікації. Мемми можуть поширюватися через культуру, мову, масові медіа та інші канали, і вони можуть бути піддаються еволюції шляхом конкуренції між мемми за увагу та прийняття.

Головна різниця між мнemoю Семона та мемом Докінза полягає в тому, що перша спрямована більше на вивчення еволюційного впливу культурної інформації на суспільства та взаємодію між культурним і генетичним спадками, тоді як мем більше відображає поняття культурного спадку та поширення ідей в суспільстві.

Така різниця в контексті теми цього дослідження є досить суттєвою, проте для більшої об'єктивності виводжу тезу про те, що історія розвитку мемів починається саме з Річарда Семона та його роботи «Die Mneme», а не з більш відомої роботи Докінза «The Selfish Gene».

Отже, на основі перерахованого вище, можемо зробити визначення, що мем – це одна з соціокультурних еволюцій в передачі інформації, яка з часом, відповідно, змінювалась та розвивалась. До появи та розвитку інтернету меми найчастіше ставали проявом рефлексії суспільством поп-культурних явищ, таких як музика та кіно.

Пояснення ролі мема в медіапросторі надав Дуглас Рашкофф у своїй книзі «Media Virus! Hidden Agendas in Popular Culture», 1994 року [5]. Ця праця розвиває ідеї Докінза та вносить поняття мема в сферу медіа. Якщо Докінз описує мем як інформаційну одиницю, подібну до гену, то Рашкофф характеризує мем як складну інформаційну частинку, яка має різне походження. В цій книзі Рашкофф називає меми медіавірусами і вже тоді розмірковує на тему впливу мемів-медіавірусів на суспільну думку.

Проте, сучасний мем є скоріше самобутньою культурною інформацією, ніж продуктом поп-культури. Саме тому слід знову звернутися до історії.

1.2. Історія розвитку інтернет-мему

Одним з найперших самобутніх мемів в сучасному значенні цього слова був так званий «Kilroy was here». Це був своєрідний малюнок із зображенням голови із великим носом, яка виглядає за стіну (Рис. 1.1). Характерним підписом для цього малюнку стала фраза «Kilroy was here», що перекладається як «Тут був Кілрой». Достеменно невідомо, коли цей малюнок з'явився вперше, але велику популярність «Кілрой» отримав під час Другої світової війни, коли військові США залишали його на стінах будинків після висадки в Нормандії у 1944 році. «Кілрой» став першим вірусним мемом у сучасному розумінні цього терміну.

Щодо походження назви «Кілрой», то це є предметом суперечок. Деякі історики вказують на Джеймса Дж. Кілроя, інспектора верфі Фор-Рівер у Брейнтрі, Массачусетс, який нібито написав «Кілрой був тут» на різних частинах кораблів під час їх будівництва (після того, як кораблі були завершені, ці написи мали б бути недоступними, звідси репутація «Кілроя» як людини, яка потрапляє у важкодоступні місця). Іншим кандидатом є Френсіс Дж. Кілрой-молодший, солдат із Флориди, хворий на грип, який написав на стіні своєї казарми «Кілрой буде тут наступного тижня». Про це писав Боб Штраус у статті для довідкового сайту ThoughtCo [8] у 2020 році.

Рис.1.1. Меморіал Другої світової війни у Вашингтоні, округ Колумбія

Як зазначалося вище, значущим етапом для розвитку мема, як соціокультурного явища, стало створення та розвитку інтернету. Приблизно з 1996 по 2004 рік мем перестає бути продуктом поп-культури. Можна також припустити, що в цей період мему самі по собі стають поп-культурою.

Першим цифровим мемом прийнято вважати «Танцюючу дитину», який також мав назву «Бейбі ча-ча», в оригіналі «Dancing baby» або «Baby cha-cha» (Рис.1.2). Детально історію цього мему описав Метью Міраполь у статті для The New York Times у 1997 році [4]. Бейбі ча-ча – це 3D анімація танцюючого немовляти, яку вперше опублікували у 1996 році через електронну пошту.

Рис. 1.2. Скріншот Танцюючої дитини

Танцююча дитина створила прецедент, коли мем стає частиною поп-культури, а не навпаки. Так, Танцююча дитина з'являється в одному з епізодів американського сіткому «Назавжди нещасливі», мультсеріалі «Сімпсони», різноманітних шоу, музичних кліпах, рекламі тощо.

Саме з появи та першої популярності Танцюючої дитини вже можна виокремлювати термін інтернет-мем. Інтернет-мем – це все така ж сама культурна інформація, але тепер вона поширюється в інтернеті шляхом копіювання та модифікації різними користувачами глобальної павутини.

Період з 1996 по 2004 роки є періодом розвитку інтернет-мемів. Цей період ознаменувався так званою епохою «жорстокого інтернету». У ранньому інтернеті не була розвинена цензура, доступ до самого інтернету

був у досить таки обмеженої кількості людей, а самі користувачі форумів, що з'явилися в той час, акуратно промацували рамки анонімності і вседозволеності, які дарував їм інтернет.

Період з 2005 по 2008 роки в історії мемів можна назвати «вірусним періодом». Інтернет стає все більш масовішим і ним починають користуватися не лише просунуті юзери, а й звичайні люди. Допоки на форумах все ще фільтрують чутливий контент епохи «жорстокого інтернету», починають розвиватися такі майданчики, як YouTube.

В історії ранніх YouTube-мемів можна виділити коротке відео під назвою Numa Numa, де хлопець на ім'я Гері Бролсма танцює під пісню Dragostea din tei молдовського гурту O-Zone.

Рівень абсурду мемів цього періоду залишається високим, але вони вже націлені на набагато більшу аудиторію. Усі меми цього періоду продовжують формувати тогочасну інтернет-культуру, а коли їх стане надто багато і вони вичерпають самі себе то почнеться бум іронії над поп-культурою.

Саме період з 2008 по 2014 є періодом іронії. Більшість мемів на початку цього періоду і так були іронічними, тобто мали один шар іронії. Саме на початку періоду іронії з'являються так звані rage comics – набір мемних шаблонів, які використовують і по сьогоднішній день (Рис. 1.3).

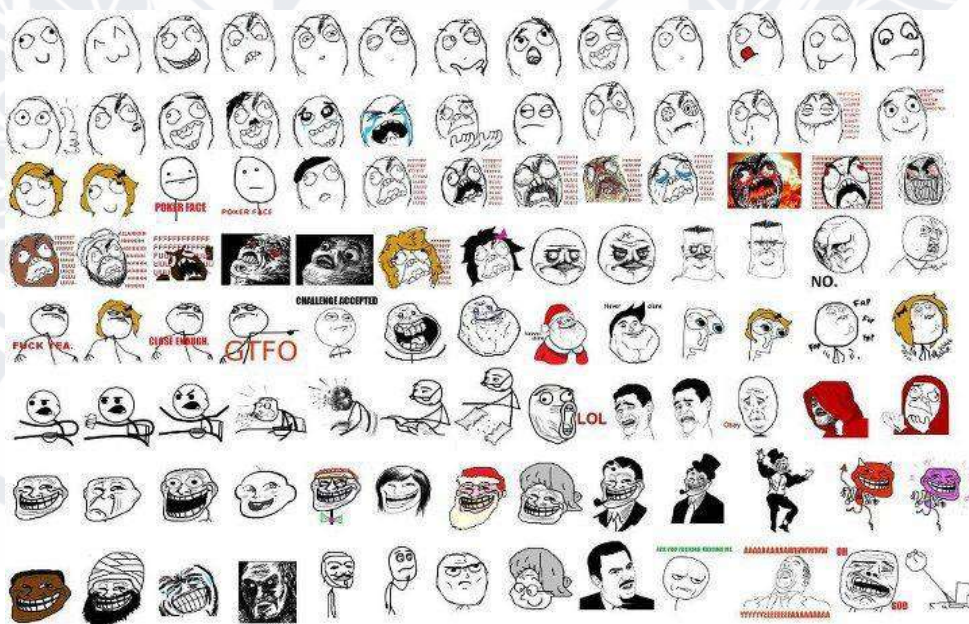

Рис. 1.3. Персонажі rage comics

Отже, такому феномену, як мем, теоретично років 100, а фактично – 50. По суті, мем не дуже сильно змінився від своєї першої форми, а лише еволюціонував. З доіронії – так званої ширості, тобто «що зображено, то і означає», до одношарової іронії. Через доступність гумору користувачі почали все більше і більше споживати меми. Одношарова іронія так само вичерпала себе, як і доіронія. Саме тому с часом з'явилася постіронія та метаіронія в інтернет-мемах.

2014–2016 роки – період переосмислення мему. Користувачів в інтернеті та самих мемів ставало все більше, а отже перенасиченість контентом викликала швидку втому від нього. Розвиток старих мемів та створення нових, які намагались бути самобутніми, сповільнювався. Інтернет-культура потребувала переосмислення мемів, а не просто появу нових.

По суті, в цей період було два паралельних напрямку зламу мему. Перший, це його переосмислення, де тогочасний мем «рере» (Рис. 1.4) міг трактуватися як проста сумна жаба, або ж символ ненависті [4].

Рис. 1.4. Приклад мему «рере»

Другий – вдавання до повного абсурду та створення мемів, які взагалі не мають сенсу.

Наступний період історії розвитку інтернет-мемів припав на 2016–2019 роки. Це період розквіту сюрреалістичних мемів. Специфічні меми почали формувати цілу культуру серед інтернет користувачів. Якщо мем потрапляв на іміджборди чи в соціальні мережі, то він лише розвивався. Таким чином створювався цілий напрям сюрреалістичних мемів.

Останній період розвитку інтернет-мемів, який можна виділити на сьогоднішній день, припав на 2019–2024 роки. Цей період можна назвати епохою Тік-Ток. Повністю переосмисливши мем і змінивши його напрям, варто було дочекатися створення нової платформи для розповсюдження мемів. Такою платформою став Тік-Ток. Завдяки цій платформі еволюція мемів значно пришвидшилась через те, що час, за який споживається контент дуже зменшився. На даний момент ми існуємо в період «конвеєру мемів». Самобутній мем почав втрачати свою цінність. В цьому періоді важливий тільки напрям мему.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ, ОБ'ЄКТОМ ЯКИХ Є ПОЛІТИЧНІ АКТОРИ

2.1. Методологія аналізу політичних інтернет-мемів

Інформаційна війна виявила, що вживання інтернет-мемів може служити досить ефективним інструментом та виконує низку важливих завдань:

1. Зменшення загального емоційного фону. Найбільш очевидна функція полягає у гумористичній спрямованості мемів. Сміх та гумор завжди актуальні, навіть в умовах військових дій. А тим більше, якщо це не просто сміх, але насмішка над ворогом.

2. Швидке поширення конкретної концепції. Мем – це доволі зручний спосіб для психологічного усвідомлення інформації. Ідея, що принижує ворога або возвеличує українців, швидко інтегрується саме завдяки емоційному сприйняттю інформації. Стійка концепція завжди лежить в основі мему.

3. Дієве спростування фейків та дезінформації. Дуже часто реальність нашими ворогами деформується настільки очевидно, що непотрібно витрачати зусиль і розуму на пошук ефективних контраргументів. Її можна просто висміювати. Наприклад, мем із Лукашенком набув популярності саме завдяки абсурдності початкової фрази [13].

Оскільки політичні інтернет-меми є гібридними жанрами, що належать до політичного, медіа та гумористичного дискурсу, можна використати власний термін гумористичний медіа-політичний дискурс. Цей дискурс працює на індивідуальному, груповому та соціальному рівнях. На індивідуальному рівні людина, як носій політичної свідомості та опосередкованого світогляду визначає певні «проблемні зони» політики для себе. Коли ці проблеми або рішення не збігаються з цінностями та ідеями людини, це викликає її емоційну реакцію. Через дискурсивні практики і

емоційний компонент, людина або ідентифікує себе з політичною проблемою, або виступає проти можливості її вирішення. Це соціальна категоризація. На цьому рівні можна говорити про когнітивний і емоційні аспекти ідентифікації. На груповому рівні ідентичність групи впливає на вибір певних дискурсивних практик і засобів їх реалізації. На цьому рівні соціальна категоризація членів групи стає ще чіткішою. На соціальному рівні гумористичний медіа-політичний дискурс стає інструментом комунікації суспільства та політичної еліти [3].

В рамках цього дослідження неможливо буде розглянути усі політичні інтернет-меми, що були створені під час повномасштабної війни. Саме тому для розгляду буде взято три категорії інтернет-мемів, об'єктами яких є політичні актори.

Перша категорія – меми про колишнього Прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона. Друга категорія – меми про Головнокомандувача Збройних Сил України Валерія Залужного. Третя категорія – меми про президента російської федерації володимира путіна.

Для дослідження були обрані саме ці три категорії мемів саме про цих трьох політичних акторів тому, що меми про них несуть кардинально різні функції та мають абсолютно різне емоційне та смислове забарвлення.

Перший із запропонованих до розгляду політичних акторів, які є чи були об'єктами політичних інтернет-мемів, а саме колишній Прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон, будучи об'єктом мемів уособлював в собі збірний образ західного союзника України, який прийшов на допомогу у надскладний час. Образ Бориса Джонсона в політичних інтернет-мемах часів початку повномасштабного вторгнення російської федерації можна умовно назвати образом «друга» або «союзника». Проте, емоційний підтекст, який простежувався в мемах про пана Бориса, скоріше схиляє виділити його роль як «друга» усієї української нації.

Для того, щоб виділити основні функції політичних інтернет-мемів, що сприяють інформаційному спротиву суспільства в умовах повномасштабної війни, можна використати актантну модель.

Актантна модель може бути використана для аналізу мемів, особливо, якщо розглядати їх як текстові або візуальні елементи, що взаємодіють з різними сутностями в контексті.

Коли мова йде про мему, акторами можуть бути користувачі соціальних мереж, конкретні текстові або візуальні елементи мему, платформи, на яких вони поширюються, тощо. Актантна модель дозволяє аналізувати взаємодії між цими сутностями та визначати, які функції несе той чи інший мем.

Важливо враховувати, що аналіз мемів може також включати в себе розгляд соціокультурного контексту, в якому вони виникають і поширюються.

Актантна модель Греймаса може бути використана для аналізу мемів. Ця модель дозволяє розглядати різні сутності (актанти) та їх взаємодії у структурі тексту чи зображення.

Використовуючи ці елементи, можна досліджувати структуру та взаємодію сутностей у мемі, розкривати його смисловий контекст та вивчати, як різні актанти взаємодіють, формуючи сюжет чи концепцію мему.

Основні елементи актантної моделі Греймаса:

Протагоніст (основний персонаж):

- Це сутність, яка виконує дію або має конкретну мету.
- Протагоніст є центральним актантом, навколо якого обертається дія.

Антагоніст (сутність чи фактор, що стоїть на шляху протагоніста):

- Це сутність або ідея, яка ставить виклик або конфлікт перед протагоністом.
- Антагоніст може бути ворогом, проблемою чи перешкодою для досягнення мети.

Об'єкт бажання (мета, яку протагоніст намагається досягнути):

- Це те, що протагоніст прагне отримати або досягти.
- Мета може бути конкретною задачею, об'єктом чи станом справ.

Супротивник (сутність, що опонує протагоністу, але не обов'язково антагоніст):

- Інша сутність чи фактор, який може створювати труднощі для протагоніста, але не є основним ворогом.

Адресант (сутність, яка реагує на дії протагоніста):

- Це та сутність, яка приймає вплив дій протагоніста або взаємодіє з ним.
- Адресант може викликати зміни в історії чи реагувати на дії інших актантів.

Спонсор (сутність, яка допомагає протагоністу досягнути мети):

- Третій фактор, який підтримує протагоніста у досягненні його мети.

Саме на основі цієї моделі буде розглянуто та проаналізовано меми, об'єктами яких є Борис Джонсон, Валерій Залужний та Володимир Путін.

2.2. Борис Джонсон – «друг»

Меми про колишнього Прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона почали з'являтися після першого його візиту до Києва 9 квітня 2022 року. Борис Джонсон був активним об'єктом політичних інтернет-мемів в Україні до моменту його відставки 7 липня 2022 року.

Для більшої зручності в цьому дослідженні будуть розглянуті лише інтернет-меми, зроблені у вигляді зображень, які розповсюджувались здебільшого через мережі Телеграм та Facebook.

Основними елементами інтернет-мемів про колишнього Прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона ставала його особиста дружба з Президентом України Володимиром Зеленським, велика прихильність до України та українського народу, зовнішній вигляд колишнього прем'єра Британії та принципова антиросійська та антипутінська позиція в умовах повномасштабної російсько-української війни.

Візьмемо до розгляду перший запропонований інтернет-мем (Рис. 2.1), об'єктом якого стає Борис Джонсон.

Рис. 2.1. Мем про Володимира Зеленського та Бориса Джонсона в образах героїв фільму «Володар перснів»

Концепцією цього мему стає співставлення лідерів України та Великої Британії із героями трилогії «Володар перснів» Фродо та Семуайзом. Влучність порівняння базується на тому, що згадані персонажі за сюжетом фільмів боролися проти Мордора – країни всесвіту «Володаря перснів» та її володаря Саурона. В контексті повномасштабної російсько-української війни російську федерацію в українському інтернеті часто порівнюють із цією вигаданою країною та називають Мордором.

Протагоніст: Борис Джонсон;

Антагоніст: Мордор (російська федерація);

Об'єкт бажання: перемога України в російсько-українській війні;

Супротивник: нерішучі західні політики та суспільства;

Адресант: народ України;

Спонсор: Президент України Володимир Зеленський.

Рис. 2.2. Мем про Бориса Джонсона та Володимира Зеленського з керамічними півниками

Наступний інтернет-мем (Рис. 2.2) був створений після того ж самого візиту Бориса Джонсона до Києва 9 квітня 2022 року. Під час прогулянки лідерів двох країн українська художниця Валерія Полянськова подарувала Володимирі Зеленському та Борису Джонсону двох керамічних півників, які вціліли після обстрілу житлового будинку в місті Бородянка, що на Київщині.

Концепція мема будується на порівнянні російських військових з півнями. Саме із цією свійською твариною порівнюють людей найнижчого

статусу в ієрархії «блатної» тюремної культури, яка так розвинена та має широку популярність саме в російському суспільстві.

Протагоніст: Борис Джонсон;

Антагоніст: російські військові;

Об'єкт бажання: висміювання російських військових;

Супротивник: «півні» – люди найнижчого статусу в ієрархії «блатної» тюремної культури;

Адресант: народ України;

Спонсор: художниця Валерія Полянськова.

Рис.2.3. Мем про «ревнивого» Бориса Джонсона

Цей мем (Рис. 2.3) з'явився після після того, як у Києві побували канцлер Німеччини Олаф Шольц, президент Франції Емануель Макрон і

Прем'єр-міністр Італії Маріо Драгі, а на наступний день до столиці приїхав Борис Джонсон. В цьому мемі Борис Джонсон постає в ролі ревнивого друга, який незадоволений тим, що Володимир Зеленський зустрічається з іншими лідерами країн і саме тому приїжджає в Україну вже на наступний день.

Протагоніст: Борис Джонсон;

Антагоніст: лідери Німеччини, Франції та Італії;

Об'єкт бажання: Володимир Зеленський;

Супротивник: Емануель Макрон;

Адресант: народ України;

Спонсор: -

Рис. 2.4. Мем про Бориса Джонсона, Володимира Зеленського та британський прапор

Ще один інтернет-мем (Рис. 2.4), об'єктами якого одночасно стають Прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон та Президент України Володимир Зеленський, які разом планують стратегію перемоги над ворогом.

Протагоніст: Борис Джонсон;

Антагоніст: росія;

Об'єкт бажання: перемога України в російсько-українській війні;

Супротивник: російська армія;

Адресант: народ України;

Спонсор: Володимир Зеленський.

Рис. 2.5. Мем про Бориса Джонсона за шаблоном «trade offer»

Наступний мем (Рис. 2.5) виник після того, як Європейська мовна спілка та BBC підтвердили, що Пісенний конкурс Євробачення-2023 проведуть у Великій Британії від імені України. Цей мем побудований на

популярному шаблоні мему «trade offer», де людина пропонує щось взамін на рівноцінну дію, послугу, річ тощо. В контексті цього мему Борис Джонсон отримує проведення Євробачення в своїй країні, а Україна отримує спалення Москви.

Протагоніст: Борис Джонсон;

Антагоніст: росія;

Об'єкт бажання: Проведення Євробачення-2023 у Великій Британії;

Супротивник: Москва;

Адресант: народ України;

Спонсор: Європейська мовна спілка.

Джонсонюк виглядає як веселий, добродушний і трохи божевільний сусід, що підсів до тебе у вагоні, і ти розумієш, що пручатися марно, і твоя поїздка пройде під знаком цікавих історій зі здебільшого вигаданими неймовірними деталями, доки він не зійде десь у Шепетівці

8:39 дп · 25 січ. 2023 · 20,3 тис. переглядів

Рис. 2.6. Мем про дядька Бориса

Також в інтернет-мемах про Бориса Джонсона його часто зображають в образі простого та забавного чоловіка (Рис. 2.6). Такий образ для себе колишній прем'єр-міністр Великої Британії створив сам, хотів він цього або ж ні. Саме така простота та буденність в життєвому образі Бориса Джонсона сприяла тому, що український народ почав сприймати його як свого друга, звичайного дядьку Бориса, який на додачу є лідером союзної держави.

Як можна побачити, більшість мемів про Бориса Джонсона не обходяться без одного елемента – без Володимира Зеленського. В мемах пан Борис постає близьким другом Президента України і всього українського народу в його особі.

Серед світових політиків, які ставали об'єктами мемів під час повномасштабної російсько-української війни, до категорії «друг» можна записати Президента Польщі Анджея Дуду. Його тісна, принаймні публічна, дружба з Володимиром Зеленським так само неодноразово ставала базою для мемів.

Меми про Бориса Джонсона, стали своєрідною відповіддю українського народу, який на початку повномасштабної війни чекав на підтримку західних країн та знайшов її в обличчі Прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона.

2.3. Валерій Залужний – «захисник»

Головнокомандувач Збройних Сил України Валерій Залужний став об'єктом політичних інтернет-мемів одразу ж після початку повномасштабного російського вторгнення і залишається таким й досі.

Він разом з українськими військовими веде битву не лише за території, а й за свободу та незалежність України. Не дивно, що для громадян він став символом боротьби, але разом з цим героєм інтернет-мемів.

Рис. 2.7. Мем про Валерія Залужного в образі героя фільму «Сяйво»

Цей мем (Рис. 2.7) є відсилкою на фільм на психологічний трилер Стенлі Кубріка під назвою «Сяйво». В епізоді фільму, наведеного в мемі, герой американського актора Джека Ніколсона прорубує сокирою двері, намагаючись дістатися до своєї жертви. Так само і Валерій Залужний в цьому мемі полює на російського окупанта, який вторгнувся на територію України та є цілком законною ціллю для ліквідації.

Протагоніст: Валерій Залужний;

Антагоніст: російська армія;

Об'єкт бажання: знищення окупанта;

Супротивник: російський військовий;

Адресант: народ України;

Спонсор: Збройні Сили України.

Рис. 2.8. Мем про Валерія Залужного в образі майстра з ремонту котлів

В цьому мемі (Рис. 2.8) Головнокомандувача Збройних Сил України зобразили як майстра з ремонту котлів. «Котлами» у військовому жаргоні часто називають оточення ворожих угруповань. Цей мем з'явився після того, як Збройні Сили України під Балаклесю взяли в таке саме оточення бійців загонів спецпризначення СОБР з Самарської області та Башкортостану, що в РФ.

Протагоніст: Валерій Залужний;

Антагоніст: російська армія;

Об'єкт бажання: «котел» під Балаклесю;

Супротивник: СОБР;

Адресант: народ України;

Спонсор: Збройні Сили України.

Рис. 2.9. Мем про Валерія Залужного та його дружину

Наступний мем (Рис. 2.9) став доволі популярним, а з'явився він після успішного контрнаступу Збройних Сил України восени 2022 року. В основі жарту лежить те, що Валерій Залужний неправильно почув свою дружину Олену та замість того, щоб зайти в бакалійний відділ магазину та взяти засушений віно град звільнив українські міста Балаклія та Ізіюм.

Протагоніст: Валерій Залужний;

Антагоніст: російська федерація;

Об'єкт бажання: звільнення українських міст Балаклія та Ізіюм;

Супротивник: угруповання російської армії на харківському напрямку;

Адресант: народ України;

Спонсор: Олена Залужна.

Інтернет-меми про Залужного та персонажа кіновсесвіту «Зоряних війн» бейбі Йоду почали з'являтися після того, як Головнокомандувач ЗСУ Велерій Залужний разом начальником Генштабу ЗСУ Сергієм Шапталою відвідали підрозділи, які беруть участь у контрнаступі 17 червня 2023 року.

На відео з цієї зустрічі видно, що генерал носить нашивку із цим персонажем. Саме відсилкою на цю зустріч є наступний мем (Рис. 2.10).

ТАКИЙ ШЛЯХ

Рис. 2.10. Мем про Валерія Залужного та бейбі Йоду

- Протагоніст:** Валерій Залужний;
- Антагоніст:** російська федерація;
- Об'єкт бажання:** звільнення Криму;
- Супротивник:** російська армія;
- Адресант:** народ України;
- Спонсор:** бейбі Йода та мандалорці.

Окрім того, що Валерія Залужного в інтернет-мемах зображають як усміненого та доброго дядька, в сюжетах багатьох мемів він виступає, як серйозна машина для вбивства російських окупантів (Рис. 2.11).

Рис. 2.11. Мем про Валерія Залужного та гранату

Протагоніст: Валерій Залужний;

Антагоніст: росія;

Об'єкт бажання: знищення російської армії;

Супротивник: 50 000 російських військових;

Адресант: народ України;

Спонсор: граната.

Рис. 2.12. Мем про Валерія Залужного та ниючу росіянку

Наступний мем про Валерія Залужного належить до популярного шаблону «Вообщє не хочу уезжать» (Рис.2.12). Цей напрямок мемів з'явився внаслідок того, що після одного з обстрілів окупантів в Криму громадянка рф на відео у сльозах розповідає, що її повністю влаштувала життя в окупованому Криму і вона не хоче нікуди їхати. Конкретно цей мем був зроблений після першого удару по кримському мосту.

Протагоніст: громадянка рф, яка жила в окупованому Криму;

Антагоніст: Валерій Залужний;

Об'єкт бажання: виїхати з окупованого Криму;

Супротивник: Збройні Сили України, які прагнуть знищити кримський міст;

Адресант: усі громадяни рф, які незаконно проживають на території окупованого Криму;

Спонсор: таксист.

Рис. 2.13. Мем про Валерія Залужного та Ладу

Наступний інтернет-мем (Рис. 2.13) народився після пропагандистського сюжету на російському телебаченні про те, що за загиблого сина, який воював проти України, російська родина отримала автомобіль Лада в якості компенсації.

Протагоніст: мати російського військового;

Антагоніст: Валерій Залужний;

Об'єкт бажання: автомобіль Лада;

Супротивник: Сили оборони України;

Адресант: родини російських військових;

Спонсор: міністерство оборони рф.

Валерій Залужний в інтернет-мемах виступає уособленням усіх Збройних Сил України. Головний захисник України в мемах завжди зображений усміхненим та спокійним. В сюжеті більшості мемів про Валерія Залужного йдеться про знищення російських військових. Хоча Залужний особисто не ліквідує російських окупантів, будучи Головнокомандувачем Збройних Сил України, він ухвалює надважливі рішення, які приводять до цього.

«Залужний виявився тим військовим розумом, який був потрібний його країні. Його керівництво дозволило українським Збройним силам швидко адаптуватися до ініціативи на полі бою проти росіян», – писав для Time у травні Марк Міллі [10].

Окрім Валерія Залужного, образ «захисника» в інтернет-мемах отримав також керівник Головного управління розвідки Міністерства оборони України Кирило Буданов. Його найчастіше зображають в ролі виконувача різноманітних спецоперацій на окупованих територіях або на території рф.

2.4. Володимир путін – «ворог»

Меми про президента російської федерації володимира путіна в українському сегменті соціальних мереж з'являлися ще до початку російсько-української війни. Проте, після анексії росією Криму та початку

війни на Донбасі російський президент в українській поп-культурі та мемах почав з'являтися як головний ворог країни.

Першим популярним мемом про путіна – ворога стала приспівка «Путін – х**ло!», який уперше виконали вболівальники харківського футбольного клубу «Металіст» у Харкові 30 березня 2014 року на спільному марші з фанатами донецького «Шахтаря» [21].

Проте, до 24 лютого 2022 року в українському суспільстві не було консенсусу щодо сприйняття президента рф як ворога. Так, у 2021 році, соціальне опитування групи «Рейтинг» показало, що 41% українців згоден із твердженням російського президента про те, що українці та росіяни – один народ, який належить до одного історичного та духовного простору [20].

Картина повністю помінялась після повномасштабного російського вторгнення. За результатами соціологічного опитування, яке проводилося соціологічною службою Центру Разумкова спільно з Фондом «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва навесні 2023 року: безпрецедентна кількість українців, а саме – 94% респондентів погоджуються з думкою, що путін – це Гітлер 21 сторіччя [19]. Таке нове сприйняття лідера ворожої країни не могло не знайти відгук в мемах (Рис. 2.14).

Рис. 2.14. Мем про володимира путіна та Адольфа Гітлера

Протагоніст: володимир путін;

Антагоніст: росія;

Об'єкт бажання: знищення росії;

Супротивник: росіяни;

Адресант: народ росії;

Спонсор: Адольф Гітлер.

Рис. 2.15. Мем «Іване, час померати»

В українських інтернет-мемах путін зображається ворогом не лише українського народу, а й російського. Цей мем (Рис. 2.15) належить до категорії мемів про «могілізацію». Їх почали робити на основі звернення володимира путіна до російського народу про початок часткової мобілізації. Указ був підписаний в той же день, як вийшла новина, тобто, 21 вересня 2022 року. У зверненні повідомлялось, що призову на військову службу підлягатимуть лише громадяни, які перебувають у запасі, проходили службу в лавах збройних сил рф та інших. Проте ця ситуація викликала обурення у російського народу, а для українців стала підґрунтям для створення нових мемів [18].

Українці в процесі лінгвістичної інновації використовують новостворені або переосмислені слова, такі як «могилізація», «бавовна», «мопеди», «бледіна», у зусиллях творчого протистояння російській дезінформаційній машині. Цей процес включає в себе винаходження нових лексичних одиниць або використання традиційних слів у новому контексті, що викликає непорозуміння та збентеження серед російських коментаторів [12].

Протагоніст: мобілізований росіянин;

Антагоніст: Президент рф володимир путін;

Об'єкт бажання: виживання;

Супротивник: російські військкомати;

Адресант: росіяни призовного віку;

Спонсор: -

Рис. 2.16. Мем про володимира путіна в образі Віктора Медведчука

Наступний інтернет-мем (Рис. 2.16) є відсилкою на фото заарештованого колишнього народного депутата України Віктора Медведчука, якого схопила Служба безпеки України 12 квітня 2022 року. Саме цей мем став реакцією українського суспільства на новину про видачу ордеру на арешт Президента російської федерації володимира путіна Міжнародним кримінальним судом 17 березня 2023 року.

Протагоніст: Служба безпеки України;

Антагоніст: володимир путін;

Об'єкт бажання: арешт володимира путіна;

Супротивник: -

Адресант: народ України;

Спонсор: Міжнародний кримінальний суд;

Цей інтернет-мем був (Рис. 2.17) приурочений до семидесятирічного ювілею президента російської федерації володимира путіна та відображає, по суті, уявлення про світле майбутнє більшості українців та українок – смерть головного ворога та руйнацію столиці ворожої держави.

Рис. 2.17. Мем про світле майбутнє українців

Протагоніст: українці та українки;

Антагоніст: президент рф володимир путін;

Об’єкт бажання: смерть президента рф володимира путіна та спалення Москви;

Супротивник: російська армія;

Адресант: народ України;

Спонсор: Сили оборони України.

Наступний інтернет-мем (Рис. 2.18) з’явився після того, як 27 грудня 2022 року президент рф володимир путін на зустрічі лідерів стран СНД подарував кожному з них кільця з новорічними привітаннями та написом «Россия».

Одне з них російський президент одягнув собі на палець. Інші презентував Президенту Азербайджану Ільхаму Алієву, Прем’єр-міністру Вірменії Ніколу Пашиняну, білоруському політику Олександрю Лукашенку, лідеру Казахстану Касиму-Жомарту Токаєву, Президенту Киргизстану Садиру Жапарову, лідеру Таджикистану Рахмону Емомалі, лідеру Туркменістану Сердару Бердимухамедову и лідеру Узбекистану Шавкату Мірзієєву.

В цьому мемі путіна порівняли з антагоністом відомої трилогії Толкіна «Володар перснів» – повелителем темряви Сауроном, який роздав дев’ять перснів правителям дев’яти королівств, після чого ті стали його рабами.

Рис.2.18. Мем про путіна в образі Саурона

Протагоніст: володимир путін;

Антагоніст: колективний захід;

Об'єкт бажання: гегемонія в СНД;

Супротивник: Україна;

Адресант: народи країн СНД;

Спонсор: лідери Білорусі, Казахстану та Вірменії.

Рис. 2.19. Мем про путіна та гру Бінго

Наступний мем (Рис. 2.19) був приурочений виступу президента рф з посланням до федеральних зборів. Українські користувачі соціальних мереж майже повністю спрогнозували тези путіна на цьому виступі.

Протагоніст: володимир путін;

Антагоніст: колективний захід;

Об'єкт бажання: виправдання необхідності продовження СВО;

Супротивник: НАТО, англосакси, неонацисти;

Адресант: народ рф;

Спонсор: федеральні збори.

Рис. 2.20. Мем про привітання путіна з днем народження від Володимира Зеленського

Наступний інтернет-мем (Рис. 2.20) так само був приурочений до семидесятирічного ювілею президента російської федерації володимира путіна.

Протагоніст: Володимир Зеленський;

Антагоніст: володимир путін;

Об'єкт бажання: смерть володимира путіна;

Супротивник: лікарі володимира путіна;

Адресант: народ України;

Спонсор: -

Отже, володимир путін в українських інтернет-мемах виступає як одноосібний головний ворог усього українського суспільства, а також як уособлення усього ворожого російського суспільства. В інтернет-мемах путіна зображають, як ворога також і для росіян, проте сюжет цих мемів не несе співчуття російському народу а виступає, як злий сарказм.

Якщо до 2014 року меми про путіна в Україні мали більш нейтральний характер, після подій в Криму та на Донбасі почали переплітатися із мовою ворожнечі стосовно диктатора, то після повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України усі інтернет-меми, об'єктами яких ставав володимир путін, висвітлюють його в різко негативному світлі.

До категорії політичних акторів «ворогів» в політичних інтернет-мемах можна віднести таких політичних акторів, як Прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан, міністр закордонних справ рф Сергій Лавров, голова уряду Ісламської республіки Іран Ібрахім Раісі, Президент Республіки Білорусь Олександр Лукашенко та багато інших.

2.5. Інтернет-меми початку повномасштабного російського вторгнення

Об'єктами усіх розглянутих інтернет-мемів ставали саме політичні актори. Проте, на самому початку повномасштабного російського вторгнення об'єктами мемів здебільшого ставали український народ, окремі захисники та захисниці а також безіменні російські окупанти.

Початок повномасштабного російського вторгнення на деякий час відкинув українські інтернет-меми в «період жорстокості», розглянутий в першому розділі цього дослідження. Саме в перші місяці повномасштабної війни можна спостерігати найбільшу кількість мемів із тупами російських солдат та щирими побажаннями смерті для всіх окупантів, які ступили на українську землю.

Рис. 2.21. Мем про Петра Порошенка та мертвих російських солдатів

В той час будь-яка героїчна дія з боку українських захисників або цивільних, направлена на протистояння ворогу, ставала приводом для інтернет-мемів для підняття бойового духу усього населення. Можна пригадати меми про ромів, які на тракторі вкрали ворожий танк або про жінку, яка збила ворожий дрон банкою з огірками.

Рис. 2.22. Мем про російських солдатів та український трактор

Мало кому знайоме ім'я Сергія Рязанцева, який став чи не першою людиною-мемом російсько-української війни. Саме фото його, полоненого на початку березня 2022 р., породило мем «чмоня», який став узагальненою назвою незграбного вигляду російських військових, що вторглися в Україну [10].

Першими політичними акторами, які почали з'являтися в якості об'єктів інтернет-мемів, були тодішній радник Офісу Президента Олексій Арестович та очільник Миколаївської ОВА Віталій Кім. Перший став популярним героєм мемів через брифінги щодо поточної ситуації на фронті на початку повномасштабного вторгнення. На цих брифінгах Арестович виконував функцію заспокійливого для суспільства.

Рис. 2.23. Мем про Арестовича та заспокійливе

Очільник Миколаївської ОВА Віталій Кім став об'єктом інтернет-мемів завдяки своїй неповторній харизмі та образу під час відео звернень до мешканців області. В цих відео Віталій Кім так само розповідав про успіхи ЗСУ та поразки росіян, проте, на відміну від Олексія Арестовича, робив це не спокійним заспокійливим тоном, а навпаки, заряджав усіх українців своєю енергією та впевненістю.

Рис. 2.24. Мем про Віталія Кіма

Загалом, інтернет-меми початку повномасштабного російського вторгнення несли функцію підняття бойового духу населення в часи цілковитої невизначеності та страху перед ворогом, який в ті часи ще остаточно не втратив свій образ «другої армії світу». В контексті інформаційної війни ці меми несли скоріш оборонний характер.

По суті, оборонний етап мемної війни закінчився після декупації територій Київської, Чернігівської та Сумської областей. Українське та світове суспільство побачило, що від росії можна не лише оборонятись, але і контратакувати. Після цього етапу інтернет-меми як інструмент інформаційного спротиву розширили коло своїх функцій, що дало можливість просувати нові наративи в мемах і використовувати їх як дієву зброю в умовах інформаційної війни.

РОЗДІЛ 3

ВИСНОВКИ АНАЛІЗУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

ПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ

3.1. Висновки аналізу політичних інтернет-мемів через актантну модель Греймаса

Отже, проаналізувавши інтернет-меми, об'єктами яких ставали колишній Прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон, Головнокомандувач Збройних Сил України Валерій Залужний та президент російської федерації Володимир Путін, за допомогою актантної моделі Греймаса можна виділити окремі елементи, що властиві різним категоріям мемів.

По-перше, слід виділити, що антагоністами та супротивниками в більшості сучасних політичних інтернет-мемів стає росія, російське суспільство та російська армія. Ця теза справедлива навіть для мемів, у сюжеті яких протагоністом виступає президент РФ Володимир Путін.

Адресантом більшості інтернет-мемів виступає українське суспільство. Це пов'язано з тим, що в умовах повномасштабної російсько-української війни усі українці та українки перебувають в контексті цієї кризи і інтернет-меми, які є засобом суспільної рефлексії охоплюють майже всю аудиторію українського сегмента соціальних мереж.

Варто також зазначити, що розглянуті категорії політичних інтернет-мемів мали пік своєї актуальності в різні проміжки часу. Так, меми про колишнього Прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона найвищу актуальність мали на початку повномасштабної війни, а саме після візиту пана Бориса в Київ. Борис Джонсон став першим лідером західних країн-союзників України, який безпосередньо відвідав Київ. Саме символічний акт візиту та безліч фотографій лідерів двох країн, зроблених під час цього візиту, стали основою для сюжетів майбутніх інтернет-мемів.

По суті, інтернет-меми про Бориса Джонсона пройшли по соціальних мережах трьома хвилями. Першою хвилею став перший візит Бориса Джонсона в Київ після початку повномасштабного вторгнення. Другою хвилею, відповідно, став другий візит Бориса Джонсона одразу після лідерів Німеччини, Франції та Італії. Останньою хвилею стала відставка Бориса Джонсона з посади Прем'єр-міністра Великої Британії.

Велику частку інтернет-мемів про Бориса Джонсона складають такі, в сюжеті яких він виступає другом Президента України Володимира Зеленського. В цьому випадку Володимир Зеленський виступає образом, що уособлює все українське суспільство, адже довіра до президента після початку повномасштабного вторгнення була доволі великою. Таким чином, постаючи в образі друга Володимира Зеленського, Борис Джонсон зображується другом усього українського суспільства.

Інтернет-меми про колишнього прем'єр-міністра пережили пік своєї актуальності в часи, коли усе українське суспільство шукало «друзів» серед усього цивілізованого світу. На момент відставки Бориса Джонсона екзистенційна потреба українського суспільства в «друзях» почала згасати, адже консолідація колективного Заходу навколо підтримки України стала очевидною. На зміну пошуку та подяки «друзям» прийшов пошук та подяка «захисникам», що вилилось у нову категорію інтернет-мемів.

Інтернет-меми, об'єктом яких ставав Головнокомандувач Збройних Сил України Валерій Залужний, теж мали свою хронологію актуальності. Пік цієї актуальності прийшовся на часи осіннього контрнаступу Сил оборони України на Харківщині та Луганщині. Саме в той момент українське суспільство визнало полководчий талант Валерія Залужного, що знайшло свою рефлексію в інтернет-мемах.

Спонсором в сюжетах інтернет-мемів про Валерія Залужного найчастіше стають Збройні Сили України. Проте, інколи спонсорами стають доволі неочевидні на перший погляд персонажі, такі як дружина генерала або герой кіновсесвіту «Зоряних війн» бейбі Йода.

В усіх без винятку мемах антагоністами та суперниками стають російська федерація та російська армія. Це пов'язано із професійною діяльністю пана Залужного. В умовах повномасштабної війни у Головнокомандувача Збройних Сил України не може бути інших ворогів, окрім як війська держави, проти якої йде війна. Це стосується не тільки реального життя а й інтернет-мемів.

Унікальною особливістю інтернет-мемів, об'єктом яких стає Валерій Залужний, є те, що він часто постає в доволі буденних ролях. Так, за сюжетами деяких мемів Валерій Залужний може бути в першу чергу майстром з ремонту котлів, або чоловіком, який робить селфі з дружиною, а вже в другу чергу Головнокомандувачем Збройних Сил України.

Інтернет-меми про Валерія Залужного певним чином задовольнили попит суспільства на героїзацію усіх захисників та захисниць України в обличчі Головнокомандувача Збройних Сил. Цей процес торкнувся рівною мірою музичної індустрії, кінематографу та інших сфер культури [11]. Тож меми, як частина інтернет-культури також потрапили в цей процес. Інтернет-меми, об'єктом яких є Валерій Залужний, стали відповіддю на питання суспільства «Хто керує нашою армією?» та «Хто уособлює нашу армію в інтернет-середовищі?». Саме Валерій Залужний був обраний користувачами соціальних мереж, як уособлення збірного образу українського військового – «захисника», який боронить країну від «ворога».

Як зазначалось вище, інтернет-меми, об'єктами яких стає президент рф володимир путін, в українському сегменті соціальних мереж пройшли декілька стадій метаморфоз, а остаточний образ путіна-ворога в цих мемах сформувався лише після початку повномасштабної війни.

На відміну від Бориса Джонсона та Валерія Залужного, які в інтернет-мемах постають переважно в ролі протагоніста, путін в цих мемах може бути як антагоністом, який виступає на противагу українцям, а інколи і росіянам, так і протагоністом, який прагне досягти свідомо недосяжної цілі.

Якщо Валерій Залужний в інтернет-мемах стає уособленням українських військових, то Володимир Путін таку роль в мемах ніколи не виконує. В українських інтернет-мемах військово-політичне керівництво та армія завжди розділяються та інколи навіть протиставляється.

Меми про президента РФ в умовах інформаційної війни стали для українців та українок інструментом висміювання особисто лідера ворожої країни, а заодно і російського суспільства, яке підтримує цього лідера. Висміювання ворога стало одним з інструментів спротиву в умовах інформаційної війни [15].

3.2. Тенденції розвитку та роль політичних інтернет-мемів в умовах повномасштабної російсько-української війни

Меми як елементи інтернет-культури ідеально гармонізують з індивідуальними потребами мовців, є гнучкими та адаптивними, нібито, підлаштовуючись до кожної ситуації окремо. А в умовах війни вони стають одним зі способів «проживання» стресових і травматичних ситуацій. Саме тому у ході повномасштабної війни в Україні з'являється велика кількість мемів на злободенні теми (ракетні обстріли, ядерна зброя, мародерство, корупція, підвищення цін, відключення світла, можливий апокаліпсис і прибуття НЛО тощо) за допомогою яких українці виражають власні переживання та страхи.

Отже, опрацювавши дібраний ілюстративний матеріал, було з'ясовано, що мем є складною для інтерпретації одиницею інформації, оскільки для повного його трактування потрібно враховувати широкий соціально-культурний контекст.

Прикметно, що у мемах, подібно до гумору, не лише транслюється інформація щодо реалій навколишнього життя, а й одночасно закладено низку прагматичних інтенцій: розважальну (тішить та веселить), комунікативну (згуртовує співрозмовників в інтернеті навколо актуальної проблеми, яку комічно репрезентовано), соціальну (меми мають культурний

колорит, передають національну своєрідність, ідентичність), катарсису (іронізування над собою, що допомагає оговтатись від переживань, стресів), творчу (меми – результат колективної інтернет-креативності), саморегулятивну (здатність комунікатора віддалитись від проблеми або змінити власне ставлення до неї) [9].

Повертаючись до першого розділу дослідження, а саме до тенденцій розвитку інтернет-мему в світі, то слід зазначити, що політичні інтернет-меми в Україні дещо відійшли від загальносвітових тенденцій. Трансформація мему в постіронічну та метаіронічну площину практично унеможлиблює, або принаймні значно ускладнює, закладання в мем конкретного послугу. Це робить такий мем неідеальним інструментом інформаційного спротиву в умовах інформаційної війни.

Проте, слід зазначити, що в Україні все ж таки створюються інтернет-меми за загальносвітовими трендами та тенденціями, але вони зараз перебувають, по суті, в андеграунді і стають предметом споживання та поширення серед вузького прошарку широко залучених до культури мемів українців та українок. На перший план виходять саме такі політичні інтернет-меми, що мають один шар іронії та чіткий патріотично виражений послугу. Такі меми розповсюджуються і завдяки ЗМІ.

Меми в сучасному суспільстві стали необхідною складовою контенту ЗМІ. Редакції створюють та публікують добірки найпопулярніших інтернет-мемів, щоб привернути увагу аудиторії. Меми, як правило, становлять інформативні зображення з гумористичним спрямуванням, які не лише транслюють новини та факти, але й роблять це в оригінальний та цікавий спосіб. Такі візуальні елементи часто стають вірусними, залучаючи увагу широкого загалу. У період повномасштабної російсько-української війни можна відзначити значне збільшення кількості мемів у журналістських матеріалах. Збільшення використання мемів у медіапублікаціях пов'язано з популярністю гумористичного та оригінального контенту у формі візуальних елементів серед аудиторії. Крім того, такий підхід привертає увагу до

зазначених публікацій, ефективно передаючи інформацію та тему журналістських матеріалів. Меми, крім розважальної та інформативної ролі в мас-медіа, також служать засобом впорядкування емоцій, тривоги та переживань, проникаючи в сферу свідомості людей невидимим чином та допомагаючи подолати певні психологічні бар'єри.

В цьому дослідженні свідомо опущені деталі щодо дзеркальної реакції російської сторони на використання інтернет-мемів, як інструментів інформаційної боротьби. Розгляд наративів в російських політичних інтернет-мемах потребував би не менш об'ємного дослідження. По суті, ми живемо в епоху меметичної війни, де обидві сторони конфлікту використовують інтернет-меми як зброю для перемоги в інформаційній війні.

Меметична війна ведеться головним чином у соціальних мережах як протиборство у сфері наративів і ідей. Вона не завжди проводиться агресивно: меми часто можуть містити завуальоване послання, але при цьому є досить ефективними, наприклад, під час створення групової ідентичності. Ідеологічний вплив російських інтернет-мемів орієнтований передусім на розмиття національної ідентичності українців, руйнування найважливіших критеріїв національної єдності для України, на зміну світогляду й поведінки українців, на їх дискредитацію. З української сторони, у відповідь на це, робляться спроби нейтралізації потенційно небезпечних наративів шляхом їх реконструкції [23].

Меми є рушійною силою під час повномасштабного вторгнення, де воююча країна намагається змусити цілий світ глянути на картину світу та архітектуру демократії під іншим, неправильним кутом. І тому меми і стали одним із інструментів пропаганди, адже за допомогою цих засобів маніпулювання людською свідомістю здійснюється набагато простіше. Але не варто забувати, що ця «меметична зброя» здатна також протидіяти ворожій пропаганді та сприяти ще більшому деморалізуванню ворога [14].

В умовах повномасштабної війни тенденції розвитку інтернет-мемів виявляться вкрай динамічними та впливовими. Однією з основних

характеристик буде зміна тематичного спрямування мемів, що віддзеркалює нові реалії конфлікту. Створення гумористичних образів або символів, пов'язаних із стратегіями ведення війни чи політичними подіями, може слугувати як засіб емоційного впливу, так і засобом вираження глибокого суспільного розчарування.

З іншого боку, інтернет-меми можуть використовуватися для розповсюдження пропаганди або дезінформації, щоб впливати на громадську думку та маніпулювати громадськими настроями. Соціальні мережі стануть важливим майданчиком для боротьби за інформаційне перевагу, де інтернет-меми виступатимуть як знаряддя впливу в цьому суворому інформаційному просторі. Таким чином, інтернет-меми в умовах повномасштабної війни можуть відігравати важливу роль у формуванні суспільної свідомості та визначенні ставлення до подій.

Під час російсько-української війни створюються інтернет-спільноти, головна мета яких – загальнонаціональна консолідація їх учасників. Не остання роль у цьому процесі відводиться інтернет-мемам. Популярність мемів пов'язана з вибором тем, у яких відбувається розуміння аудиторією важливості прихильності до своєї мови, території, історичної пам'яті й культури, почуття національної гордості. Спільність ціннісних, світоглядних, мовно-культурних орієнтацій стає зв'язком учасників інтернет-спільнот [22].

Отже, політичні інтернет-меми, об'єктами яких стають політичні актори в умовах повномасштабної російсько-української війни, розділяються на різні категорії, пік популярності яких прив'язується до певних подій та настроїв в суспільстві. Такі меми, залежно від категорії, мають унікальні особливості та фактори побудови сюжету, а також несуть різну суспільну цінність та функції. Ці функції включають: консолідацію суспільства, висміювання ворога, рефлексію на події на фронті, в країні та за її межами, вдячність закордонним союзникам та захисникам України, а також підняття бойового духу в умовах війни.

ВИСНОВКИ

Мем – це одна з соціокультурних еволюцій в передачі інформації, яка з часом, відповідно, змінювалась та розвивалась. До появи та розвитку інтернету мему найчастіше ставали проявом рефлексії суспільством поп-культурних явищ, таких як музика та кіно. Проте, сучасний мем є скоріше самобутньою культурною інформацією, ніж продуктом поп-культури.

Інтернет-мем пройшов декілька етапів трансформації починаючи з 1996 року і по сьогоднішній день. До цих етапів належать: «вірусний період», «період іронії», «період переосмислення мему», «сюрреалістичний період», та «період Tik-Tok».

Інформаційна війна виявила, що вживання інтернет-мемів може служити досить ефективним інструментом та виконує низку важливих завдань, таких як: зменшення загального емоційного фону, швидке поширення конкретної концепції та дієве спростування фейків та дезінформації.

В умовах повномасштабної російсько-української війни серед українських та світових політичних акторів об'єктами мемів стають люди, які чітко підпадають під класифікацію «друг», «захисник», та «ворог». Так, найяскравішим прикладом «друга» в інтернет-мемах став колишній Прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон, «захисника» – Головнокомандувач Збройних Сил України Валерій Залужний, а «ворога» – президент російської федерації володимир путін.

Антагоністами та супротивниками в сюжетах більшості сучасних політичних інтернет-мемів стає росія, російське суспільство та російська армія. Більшість політичних інтернет-мемів сьогодні спрямована на все українське суспільство. Це пов'язано з тим, що в умовах повноцінної війни між росією та Україною всі представники української нації опинилися в сфері впливу цієї кризи. Інтернет-меми, як засіб вираження суспільної

рефлексії, охоплюють майже всю аудиторію українського сегмента соціальних мереж.

У висновках можна виділити декілька ключових аспектів щодо ролі та еволюції інтернет-мемів в українському суспільстві та їх використання під час російсько-української війни.

По-перше, можна відзначити, що сучасний мем став самобутньою культурною інформацією, не обмежуючись лише відображенням поп-культурних явищ, як це було раніше. Його розвиток пройшов кілька етапів трансформації, відзначаючись різноманітністю тематик та форматів, включаючи останній «період Tik-Tok».

По-друге, важливо підкреслити, що інтернет-меми стали значущим інструментом інформаційної війни в контексті російсько-українського конфлікту. Вони не лише зменшують загальний емоційний фон, а й ефективно поширюють конкретні концепції та допомагають в протидії фейкам та дезінформації.

По-третє, в умовах війни українці стають об'єктами інтернет-мемів, а самі меми стають засобом вираження суспільної рефлексії для різних груп населення. Вони визначають «друзів», «захисників» та «ворогів», чітко виокремлюючи політичних лідерів та держави, особливо російські, у ролі антагоністів.

Загалом, інтернет-меми відіграють важливу роль у формуванні суспільної свідомості та комунікації під час важливих подій, таких як війна, та стають невід'ємною частиною сучасної інформаційної культури.

Політичні інтернет-меми, які мають політичних акторів в якості об'єктів, в умовах повномасштабної російсько-української війни, розподіляються за різними категоріями, пік популярності яких пов'язаний із конкретними подіями та настроями у суспільстві. Такі меми, в залежності від категорії, мають унікальні особливості та фактори структури сюжету, а також несуть різні суспільні цінності та виконують різноманітні функції. Ці функції включають у себе: об'єднання суспільства, насмішку над ворогом, рефлексію

стосовно подій на фронті, в країні та за її межами, вираження вдячності закордонним союзникам та захисникам України, а також підтримку бойового духу в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Brodie, Richard. *Virus of the mind: The new science of the meme*. Hay House, Inc, 2009.
2. Dawkins, Richard. *The extended selfish gene*. Oxford University Press, 2016.
3. Semotiuk, Orest; Shevchenko, Viktoriya. To make fun of power: political cartoons and memes about President Zelensky. Quantitative and qualitative analysis. *The European Journal of Humour Research* 10 (4) С. 82–98.
4. Pepe the Frog meme branded a 'hate symbol'. *BBC News*, 2016.
5. Rushkoff, Douglas. *Media virus!: hidden agendas in popular culture*. Ballantine books, 1996.
6. Semon, Richard Wolfgang. *Die Mneme als erhaltendes Prinzip im Wechsel des organischen Geschehens*. Engelmann, 1911.
7. Shuster, Simon and Bergengruen, Vera. Inside the Ukrainian Counterstrike That Turned the Tide of the War. *Time*, 2022.
8. Strauss, Bob. The Story Behind the Phrase «Kilroy Was Here». *ThoughtCo*, 2019.
9. Васильєва, Надія. Прагмалінгвістичні риси мемів про війну в Україні. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2023, 2023164.
10. Вітюк, Ірина, and Кристина Левківська. Меми російсько-української війни як культурно-лінгвістичне явище. *Редакційна колегія*. 2023, С. 199.
11. Голубовська, І. Комунікативні тактики сучасного українського інституційного політичного дискурсу. *EDITORIAL BOARD*, С. 383, 2022.
12. Жак, Юрій. Меми російсько-української війни в соціальних мережах. 2023.

13. Зінченко О.В. Інтернет-мем як інструмент інформаційної війни: матеріали X міжнар. наук.-прак. конф. «Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми». 5 жовтня 2022 р.
14. Ільницька, Олеся; Максимець, Віра. Інтернет-меми під час повномасштабної війни РФ проти України (2022-2023 рр.). *Матеріали конференцій МНЛ*, 2023, 2 червня 2023 р., м. Суми: 65-67.
15. Лебедь, К. М. Філософія сміху: український гумор як протидія стресу під час війни. *Українські студії в європейському контексті*: зб. наук. пр. 2022. № 5. 290 с., 2022, 93.
16. Мудра, Ірина. Меми як важлива складова контенту ЗМІ під час війни: мета, функції та теми. *Наукові журнали та конференції*. 2023
17. Рязанов А. Мем як комунікативна одиниця: синхронія та діахронія поняття. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Серія «Соціальні комунікації»*. – 2018. N 14. – С. 9-12.
18. Сивак, Р. І.; Родигін, К. М. Меми як засіб інформаційного опору в часи російсько-української війни (на прикладі мему «Могилізація»). *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2022.
19. Символи, події та особистості, які формують національну пам'ять про війну з Росією. *Фонд «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва*. URL: <https://dif.org.ua/article/simvoli-podii-ta-osobistosti-yaki-formuyut-natsionalnu-pamyat-pro-viynu-z-rosieyu> (дата звернення: 07.12.2023).
20. Суспільно-політичні настрої населення (23-25 липня 2021). *Рейтинг*. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/obschestvenno-politicheskie_nastroeniya_naseleniya_23-25_iyulya_2021.html (дата звернення: 07.12.2023).
21. Х...ло. Підготував Северин Наливайко. *Країна*. 2014. № 25(228). С. 32—34.

22. Храбан, Т. Є. Консолідуючий потенціал інтернет-мемів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація»*, 2018, 3: С. 158-163.
23. Храбан, Тетяна. Прагматичний аспект функціонування інтернет-мемів під час російсько-українського конфлікту. 2018.
24. Шомова С. Політичний інтернет-мем: сутність, специфіка, різновиди. *Бізнес. Суспільство. Влада*, - 2015, N 22. – С. 28-41.